

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ONA TILI O'QITISHNING KOMMUNIKATIV
PARADIGMASI VA UNING NAZARIY ASOSLARI

Komilova Dilnozaxon Abdulxayevna

Andijon davlat pedagogika institute boshlang'ich ta'lim kafedراسi katta o'qituvchisi

Rustamova Gulira'no Farruxbek qizi

Andijon davlat pedagogika institute boshlang'ich ta'lim kafedراسi magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarida kommunikativ yondashuvni tatbiq etishning nazariy hamda pedagogik asoslari kompleks tahlil etilgan. Zamonaviy ta'lim paradigmasi talablari asosida o'quvchilarda tilga oid bilimlarni faqat nazariy darajada egallash emas, balki ularni real kommunikativ vaziyatlarda amaliy qo'llay olish kompetensiyasini shakllantirish dolzarb masala sifatida qaraladi. Kommunikativ yondashuv boshlang'ich sinf o'quvchilarining yoshga xos psixologik va kognitiv xususiyatlariga mos kelib, ularning nutqiy faolligini oshirish, grammatik bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirish hamda mustaqil va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, maqolada mazkur yondashuvning mazmun-mohiyati, uning lingvistik va didaktik asoslari, hamda boshlang'ich ta'lim tizimidagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: kommunikativ yondashuv, boshlang'ich ta'lim, ona tili darslari, nutqiy kompetensiya, grammatik ko'nikmalar, til o'rgatish texnologiyasi, lug'at boyligi, interaktiv metodlar, pedagogik texnologiyalar, didaktik yondashuv, ta'lim samaradorligi, nutq madaniyati, metodika, baholash mezonlari.

Аннотация: This article analyzes the theoretical and pedagogical foundations of applying a communicative approach in mother tongue lessons in primary school. According to the requirements of modern education, it is important to form students' ability not only to acquire language knowledge theoretically, but also to use it in real communication situations. The communicative approach is suitable for the age and psychological characteristics of primary school students, and it serves to increase their speech activity, to consciously acquire grammatical skills, and to develop independent thinking. The thesis scientifically highlights the essence of the communicative approach, its linguistic and pedagogical foundations, as well as its role in the primary education process.

Keywords: communicative approach, primary education, mother tongue lessons, speech competence, grammatical skills, language teaching technology, vocabulary, interactive methods, pedagogical technologies, didactic approach, educational effectiveness, speech culture, methodology, assessment criteria.

Annotatsiya. В данной статье анализируются теоретико-педагогические основы применения коммуникативного подхода на уроках родного языка в начальных классах. Согласно требованиям современного образования, важно формировать у учащихся не только теоретические знания языка, но и умение использовать их в реальных коммуникативных ситуациях. Коммуникативный подход соответствует возрастным и психологическим особенностям учащихся начальных классов и способствует повышению их речевой активности, осознанному усвоению грамматических навыков, а также развитию самостоятельного мышления. В тезисе научно раскрываются сущность

коммуникативного подхода, его лингвистические и педагогические основы, а также его роль в процессе начального образования.

Ключевые слова: *коммуникативный подход, начальное образование, уроки родного языка, речевая компетенция, грамматические навыки, технология обучения языку, словарный запас, интерактивные методы, педагогические технологии, дидактический подход, эффективность обучения, культура речи, методика, критерии оценивания.*

Boshlang'ich ta'limda ona tili o'qitishning kommunikativ paradigmasi tilni o'quvchilarga tayyor bilimlar majmui sifatida emas, balki real muloqot jarayonida faol qo'llaniladigan vosita sifatida egallashni nazarda tutadi. Ushbu paradigma asosida ta'lim jarayoni markaziga o'quvchining nutqiy faoliyati qo'yilib, grammatik bilimlar muloqot ehtiyojidan kelib chiqqan holda amaliy vazifalar orqali o'zlashtiriladi.

Nazariy jihatdan kommunikativ yondashuv konstruktivistik ta'lim g'oyalariga tayanadi, ya'ni bilimlar tayyor holda berilmay, balki o'quvchining faol ishtiroki, tajriba va muloqot jarayonida shakllanadi. Shu bilan birga, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi ham muhim o'rin tutib, har bir o'quvchining individual nutqiy imkoniyatlari va ehtiyojlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mazkur paradigma doirasida til o'qitishning asosiy maqsadi o'quvchilarda lingvistik birliklarni (fonetik, leksik va grammatik vositalarni) faqat nazariy jihatdan emas, balki kommunikativ vaziyatlarda to'g'ri va maqsadli qo'llash kompetensiyasini shakllantirishdan iborat bo'ladi. Natijada boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqiy faollik, muloqotga kirishuvchanlik hamda mustaqil fikr ifodalash kabi muhim ko'nikmalarga ega bo'ladilar.

Ta'lim tizimida boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning keyingi o'quv faoliyati uchun fundamental asosni shakllantirishi bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur bosqichda o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqi rivojlanadi, tilga nisbatan ongli munosabat shakllanadi, shuningdek, dastlabki grammatik bilim va ko'nikmalar tizimli ravishda egallanadi.

Kommunikativ yondashuv mazkur jarayonda muhim didaktik mexanizm sifatida namoyon bo'lib, o'quvchilarning til birliklarini real muloqot sharoitida qo'llay olish kompetensiyasini rivojlantirish, nutqiy faolligini kuchaytirish hamda grammatik ko'nikmalarni ongli ravishda o'zlashtirishga xizmat qiladi. Shu jihatdan, boshlang'ich sinf ona tili darslarini samarali tashkil etish, ularda innovatsion va ilmiy asoslangan pedagogik yondashuvlarni tatbiq etish zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

An'anaviy ta'lim modelida grammatik qoidalar asosan reproduktiv yodlashga asoslangan bo'lib, bu holat o'quvchilarning ularni amaliy nutq faoliyatida qo'llash ko'nikmalarining yetarli darajada shakllanmasligiga olib keladi. Mazkur muammoni bartaraf etishda kommunikativ yondashuv samarali pedagogik vosita sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Kommunikativ yondashuv konstruktivistik ta'lim konsepsiyasi, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv hamda faoliyatga asoslangan pedagogik nazariyalarga tayanadi. Ushbu nazariy

qarashlarga ko'ra, bilim tayyor holda berilmaydi, balki o'quvchining faol bilish jarayoni va amaliy faoliyati orqali shakllanadi.

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida mazkur yondashuv grammatik bilim va ko'nikmalarni bevosita nutqiy faoliyat jarayonida egallash imkonini yaratadi hamda ularning funksional qo'llanilishini ta'minlaydi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari nuqtayi nazaridan nutqiy kompetensiya — bu til imkoniyatlaridan, xususan, ona tili va xorijiy tillardan amaliy hamda ijodiy tarzda samarali foydalana olish malakasi sifatida talqin etiladi.

Mazkur kompetensiya o'z mohiyatiga ko'ra ko'p komponentli tuzilishga ega bo'lib, u lingvistik va psixologik (ruhiy) tamoyillar uyg'unligiga asoslanadi.

Lingvistik yondashuvga muvofiq, nutqiy kompetensiya fonetik, leksik, frazeologik, morfemik, morfologik, sintaktik hamda uslubiy sathlarning o'zaro integratsiyasidan tashkil topgan yaxlit tizimni ifodalaydi.

Shu nuqtayi nazardan, boshlang'ich sinf o'quvchilarining mazkur til sathlariga oid bilim, ko'nikma va malakalarni egallashi, ularni nutqiy faoliyat jarayonida vaziyatga mos va maqsadga muvofiq qo'llay olish darajasi nutqiy kompetensiyaning shakllanganlik ko'rsatkichlari sifatida namoyon bo'ladi.

Olimlar tadqiqotlarida kommunikativlik tushunchasi ko'p qirrali fenomen sifatida talqin etilib, u nafaqat axborot almashinuvi jarayoni, balki shaxsning ijtimoiylashuvi, bilish faoliyati va nutqiy rivojlanishi bilan uzviy bog'liq holda izohlanadi.

Jumladan, M.M. Rubinshteyn kommunikativlikni bolalarning savol berish faoliyati orqali ochib beradi.

Uning ta'kidlashicha, bolalar savollari bilishga yo'naltirilgan va kommunikativ ehtiyojni qondirishga xizmat qiluvchi turlarga ajraladi.

Bu esa boshlang'ich sinf o'quvchilarida muloqot orqali o'z fikrini ifodalash, atrofdagilar bilan aloqa o'rnatish ehtiyoji kuchli ekanini ko'rsatadi.

I.A. Zimnyaya kommunikatsiyani ikki tomonlama axborot almashinuvi sifatida izohlab, uning asosiy maqsadi o'zaro tushunishni ta'minlash ekanini ta'kidlaydi. Bu yondashuv kommunikativlikni faqat nutqiy ifoda emas, balki tinglash, tushunish va javob qaytarish jarayonlari bilan birgalikda qaraydi.

K.F. Sedov esa kommunikativ kompetensiyani lingvistik, sotsiolingvistik va pragmatik komponentlarga ajratadi.

Unga ko'ra, lingvistik kompetensiya til birliklarini to'g'ri qo'llashni, sotsiolingvistik kompetensiya nutqni vaziyatga moslashtirishni, pragmatik kompetensiya esa muloqot maqsadiga erishishga yo'naltirilgan nutqni tashkil etishni anglatadi.

Umumlashtirgan holda aytganda, kommunikativlik — bu shaxslar o'rtasidagi o'zaro axborot almashinuvi va munosabat jarayoni bo'lsa, kommunikativ kompetensiya ushbu jarayonni samarali, maqsadga muvofiq va natijador amalga oshira olish qobiliyatidir.

Xulosa sifatida ta'kidlash mumkinki, boshlang'ich sinf ona tili darslarida kommunikativ yondashuvning nazariy asoslarini chuqur o'rganish va uni amaliyotga tatbiq etish o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish, grammatik bilimlarni ongli o'zlashtirish hamda ta'lim samaradorligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2016. – 56 b.
2. Абу Наср Фаробий. Фазилат, бахт-саодат ва камолот ҳақида. – Тошкент: Ёзувчи, 2001. – 64 б.
3. Asqarova D.Q. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash metodikasi. – Toshkent: Navro'z, 2020. – 139 b.
4. Йўлдошев Ж., Усмонов С. Педагогик технология асослари. – Toshkent: Ўқитувчи, 2004. –102 б.
5. Махсудова М. Muloqot psixologiyasi. O'quv qo'llanma. – Toshkent: Turon-Iqbol nashriyoti, 2006. – 119 b.